

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่า ด้วยราชทัณฑ์*

LEGAL MEASURES ON THE USE OF CONVICT LABOR IN ACCORDANCE WITH CORRECTIONAL LAW

วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์

Winai Charoenchaloemsak

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

Pathumthani University, Thailand

E-mail: totobangkoknoi@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ 2) ศึกษาปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย โครงสร้าง และหลักการสำคัญของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ 3) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้าง และหลักการสำคัญเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ และ 4) เสนอแนะและออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญของต่างประเทศและประเทศไทย มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง และกฎกติการะหว่างประเทศ ปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นคือ การใช้งบประมาณเรือนจำ/การเลี้ยงดู และแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มากเกินไป การกระทำความผิดซ้ำ ขาดแนวทางในการพัฒนาทฤษฎี การลงโทษ และจ้างแรงงานผู้ต้องขัง และปัญหาข้อกฎหมายที่พบคือ หลักการสำคัญของกฎกติการะหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง และหลักการสำคัญกฎหมายรัฐธรรมนูญ เมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างและหลักการสรุปได้ว่า 1) กฎกติการะหว่างประเทศกำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องมีค่าจ้าง 2) มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังกำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องมีค่าจ้าง และ 3) รัฐธรรมนูญต่างประเทศและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไม่คุ้มครองผู้ต้องขังในเรื่องลักษณะของการเกณฑ์แรงงานหรือการบังคับใช้แรงงาน และได้เสนอแนะมาตรการทางกฎหมายคือ พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50 แก้ไขเพิ่มเติมเรื่องค่าจ้าง

* Received 5 August 2020; Revised 6 October 2020; Accepted 26 October 2020

แรงงานผู้ต้องขัง และหลักเกณฑ์ค่าใช้จ่ายในการคุมขังโดยการกำหนดให้ผู้ต้องขังต้องยินยอมให้หักค่าใช้จ่ายในการคุมขังจากรายได้

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย, แรงงานผู้ต้องขัง, ราชทัณฑ์

Abstract

The Objectives of this research article were to: 1) Study the problem of legal measures on the use of convict labor in accordance with Correctional Law. 2) Study the facts and legal issues, structure and important principles of legal measures on the use of convict labor in accordance with Correctional Law. 3) Study analyze and compare the structures and principles of legal measures on the use of convict labor in accordance with Correctional Law. And 4) Recommend and design of legal measures on the use of convict labor in accordance with Correctional Law. This research was a qualitative research use study of documents and in - depth interviews. The research results found that: legal measures include the constitution of foreign countries and Thailand, legal measures on the use of convict labor in accordance, and international rules. The problem with the facts is excessive use of prison/parenting budgets and rehabilitation of convict is overly common, repeated offenses lack guidelines for developing the theory of punishment, and hiring convict labor. And the problem of legal measures is principles of the international rules concerning the use of legal measures on the use of convict labor in accordance, and important principles of constitutional law. The comparing the structure and principles it concludes that: 1) international rules require the use of convict labor, 2) legal measures on the use of convict labor, and 3) foreign constitution and the Constitution of the Kingdom of Thailand do not protect prisoners on the nature of recruiting or forced labor. And guide lines for solving legal measures such as: Correctional Act B.E. 2560 , Section 50 in accordance with the wages of prisoners by defining the use of convict labour had to be paid, and amend the rules on the cost of detention by requiring prisoners to agree to deduct the cost of detention from their wages.

Keywords: Legal Measures, Convict Labor, Correctional

บทนำ

จากความเป็นมาของกฎหมายแรงงานผู้ต้องขังแบ่งได้เป็น 3 สมัย คือ **ยุคก่อนคลาสสิก** ที่มีระบบการลงโทษและการใช้แรงงานผู้ต้องขังแบบป่าเถื่อน โดยการใช้แรงงานผู้ต้องขังในเรือนจำจนเฝ้าเป็นการทำงานตามคำสั่งของหัวหน้าชนเฝ้า การทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นการทำงานตามคำสั่งของผู้ปกครองแต่ละระดับชั้นการปกครอง รวมถึงระบอบราชาธิปไตย ซึ่งมีพระราชาทรงเป็นผู้ปกครองโดยมีหรือถือว่าคำสั่งของหัวหน้าชนเฝ้า คำสั่งของผู้ปกครองแขวง หรือแคว้น เป็นกฎหมาย ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงจากอำนาจส่วนกลางไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย และการเปลี่ยนแปลงวิธีการที่สังคมลงโทษอาชญากรของตน นำไปสู่การแพร่กระจายของเรือนจำ และสิ่งอำนวยความสะดวกเรือนจำอันมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Foucault, 1977) ต่อมาข้อเสนอให้ใช้ทฤษฎีที่หลากหลายในการลงโทษ (ทฤษฎีการลงโทษแบบผสม) ซึ่งเชื่อว่า การลงโทษนั้นไม่สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ไม่สามารถเรียกร้องให้ทำเช่นนั้นได้อย่างสมเหตุสมผลด้วยการลงโทษ ผู้กระทำความผิดโดยสิ้นเชิง สิ่งที่เราต้องการ คือ ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพและมีเหตุผล **ยุคคลาสสิก** เป็นยุคที่เริ่มมีการคิดอย่างมีเหตุผล และการปฏิรูปกฎหมายอาญา เพื่อกำหนดบทลงโทษเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยนำแนวคิดตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนมาใช้เป็นหลักในการจัดทำกฎหมายแรงงานผู้ต้องขัง เช่น “ในสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1871 (พ.ศ. 2414) ศาลฎีกาเวอร์จิเนียตัดสินว่าผู้ต้องขังเป็นทาสของรัฐ และศาลแอนดอร์นเดลเคาน์ตีเซอร์กิตพิพากษาชายชาวนิโกรคนหนึ่งชื่อริชาร์ด แฮร์ริส ในข้อหาขโมยในวันเสาร์ที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1866 (พ.ศ. 2409) ให้ขายเป็นทาสเป็นเวลาหกเดือน การบังคับใช้แรงงานผู้ต้องขังทำงานในเมืองแรนน์เป็นรูปแบบของการจำคุกนอกเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี นโยบายก่อตั้งนารวม (Collective Farm) ตามปณมนิเทศของโจเซฟ สตาลิน ผู้นำสหพันธรัฐรัสเซีย (สหภาพโซเวียต) ในปี ค.ศ. 1928 - 9 (พ.ศ. 2471 - 2472)” บริบทนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากระบบเศรษฐกิจแบบผสมไปสู่ระบบที่ถูกครอบงำโดยสาธารณะ และกรรมสิทธิ์ในความร่วมมือซึ่งถูกควบคุมโดยการควบคุมทางกายภาพมากขึ้นแทนการเก็บภาษีและการแลกเปลี่ยนที่ไม่มีใครผ่านวิธีการของสตาลินในการใช้ทรัพยากรนอกภาคเกษตรเป็นที่พึ่งมากขึ้น มีการจัดตั้งค่ายกักกันแรงงานในช่วงการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ของสตาลิน ระหว่างปี ค.ศ. 1929 - 1953 (พ.ศ. 2472 - 2496) มีการใช้แรงงานผู้ต้องขังในลักษณะการใช้แรงงานฟรี แรงงานทาส และปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเหยียดหยาม **ยุคสมัยใหม่** หรือสมัยทฤษฎีผสม ที่มีการลงโทษแบบผสมผสานปรัชญาการลงโทษระหว่างการยับยั้ง ป้องปราม และการแก้ไขฟื้นฟู ในช่วงกลางศตวรรษที่ยี่สิบเริ่มมีแนวความคิดความเชื่อว่าปัญหาการลงโทษสามารถแก้ไขได้โดยการใช้ทฤษฎีการลงโทษแบบผสมที่

เกี่ยวข้องกับการรับรองประกอบจากทั้งการใช้ประโยชน์ ที่มีการพิจารณาระยะเวลา คุณภาพ และความรุนแรงของการลงโทษทั้งในแง่ทางทฤษฎี กฎหมาย และในทางปฏิบัติ มาจากความคิดที่ว่าเป้าหมายสูงสุดของการลงโทษ คือ การป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ (Kaufman, Whitley, 2012)

เห็นได้ว่า จากกฎหมายแรงงานผู้ต้องขังสมัยใหม่ หรือสมัยทฤษฎีผสม จึงมีลักษณะเป็นการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามทฤษฎีการลงโทษแบบผสมระหว่างทฤษฎีการลงโทษ 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีแก้แค้นทดแทน ทฤษฎีอรรถประโยชน์ ทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู และทฤษฎีปกป้องคุ้มครองสังคม เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยนำแนวคิดทฤษฎีการลงโทษ 4 ทฤษฎี มาใช้เป็นหลักในการจัดทำกฎหมายแรงงานผู้ต้องขัง โดยเน้นหนักที่การแก้ไขฟื้นฟูตามทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู (สุพจน์ สุโรจน์ และลาวัลย์ หอนพรัตน์, 2557) ในปัจจุบันหลายประเทศ ยังคงมีการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามรูปแบบของทฤษฎีการลงโทษแบบผสม โดยเน้นแนวคิดในการแก้ไขฟื้นฟู ดังกล่าวต่างประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ปัญหาต้องใช้งบประมาณในการเลี้ยงดูและแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังซึ่งมาจากภาษีอากรของประชาชนจำนวนมาก แต่ยังไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้เป็นบุคคลที่เคารพกฎหมายและช่วยเหลือตนเองได้ภายหลังพ้นโทษ ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำ หรือปัญหาสังคมไม่ปลอดภัยจากอาชญากรรม (Nurjahan Khutun et al., 2013) ในการนี้เรือนจำประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย ฯลฯ เชื่อว่ามันไม่ยุติธรรมอย่างยิ่งที่ผู้เสียภาษีซึ่งปฏิบัติตามกฎหมายต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาที่อยู่อาศัยและให้อาหารแก่ผู้ซึ่งทำร้ายสังคมด้วยการกระทำความผิด การจำคุกทางอาญาไม่ควรเป็นภาระทางเศรษฐกิจต่อสังคม อาชญากรควรมีส่วนรับผิดชอบต่อการกระทำผิดทางอาญาของตน และไม่มีวิธีใดที่ไม่ยุติธรรมหรือไม่มีเหตุผลในการบังคับให้ผู้ต้องขังต้องจ่ายค่าชดใช้สำหรับการถูกคุมขัง จึงได้มีการพัฒนาทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ หรือทฤษฎียุติธรรมบูรณะในเรือนจำ หรือที่นักวิชาการบางท่านเรียกว่า ทฤษฎีการลงโทษทฤษฎีที่ 5 โดยการนำแนวคิดของทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ หรือทฤษฎียุติธรรมบูรณะในเรือนจำ หรือทฤษฎีการลงโทษทฤษฎีที่ 5

ในปัจจุบันหลายประเทศได้นำแนวคิด แนวทาง และหลักเกณฑ์การดำเนินงานตามทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ มาบัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง เช่น หลักเกณฑ์ เรื่องค่าจ้าง (กฎหมายแรงงานผู้ต้องขังจะกำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานโดยได้รับค่าจ้าง และกำหนดให้ได้รับค่าจ้างไม่น้อยกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำแห่งท้องถิ่น) หลักเกณฑ์ เรื่องค่าใช้จ่ายในการคุมขัง (กฎหมายแรงงานผู้ต้องขังจะกำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานโดยได้รับค่าจ้าง และนำค่าจ้างที่ได้รับมาจ่ายเป็นค่าภาษี ค่าที่พัก ค่าอาหาร ฯลฯ นำมาใช้เป็นหลักในการให้ผู้ต้องขังทำงาน ซึ่งแนวคิดของทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ ดังกล่าว ยังสอดคล้องกับแนวคิดการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูตามกฎหมายบรรทัดฐานประชาชาติว่าด้วย เรื่อง มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการ

ปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 (พ.ศ. 2498) (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ข้อ 71 - 76 (United Nations Office on Drugs and Crime, 1955) จากผลการศึกษาเรื่องการศึกษาศึกษาและการฝึกวิชาชีพ ที่ดำเนินการในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เกือบเป็นเอกฉันท์ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาศึกษาและการฝึกวิชาชีพในระดับสูงในโครงการของเรือนจำช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ ช่วยลดภาระเสียภาษีของประชาชนในการเลี้ยงดูและแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง และช่วยป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมในระยะยาว (กองบริหารการคลังกรมราชทัณฑ์, 2563) ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เรือนจำประเทศไทยไม่ได้มีการพัฒนาทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในรองรับการใช้แรงงานผู้ต้องขังเช่นเดียวกับของต่างประเทศ โดยสามารถแยกสภาพปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาข้อเท็จจริง ตามทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ ได้แก่ ปัญหาการใช้งบประมาณเรือนจำที่มีมากเกินไป ปัญหาการกระทำผิดซ้ำได้ และปัญหาขาดการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษ

2. ปัญหาข้อกฎหมาย ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ หรือ ป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ได้แก่ ปัญหาขาดข้อกฎหมายเกี่ยวกับค่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง และปัญหาขาดข้อกฎหมายเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการคุมขัง

จากปัญหาข้อกฎหมายของเรือนจำไทย ซึ่งยังขาดแนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังที่ไม่สอดคล้องกับกฎกติการะหว่างประเทศที่ได้กำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องมีค่าจ้างไม่สอดคล้องกับแนวทางของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังในเรือนจำต่างประเทศที่ได้กำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องมีค่าจ้าง และไม่สอดคล้องกับแนวคิดตามประกาศคณะกรรมการค่าจ้าง เรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ (ฉบับที่ 10) พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50 (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, 2560) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 30 (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจโดยทำการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหามาตรการทางกฎหมายในส่วนของค่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง และหลักเกณฑ์การหักเป็นค่าใช้จ่ายในการคุมขังให้มีความทันสมัย เช่นเดียวกับนานาชาติประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ของเรือนจำต่างประเทศ และเรือนจำไทย แนวคำพิพากษาของศาล มาตรการทางกฎหมาย และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อศึกษาปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย โครงสร้าง และหลักการสำคัญของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ของเรือนจำต่างประเทศ และเรือนจำไทย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างและหลักการสำคัญเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ของเรือนจำต่างประเทศกับเรือนจำไทย

4. เพื่อเสนอแนะและออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ตามแนวของเรือนจำต่างประเทศที่มีความเหมาะสมมาปรับใช้กับกฎหมายเรือนจำไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษา มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับผู้ต้องขังและกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ไม่น้อยกว่า 3 ปี แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชาชนทั่วไป 2) ญาติผู้ต้องขัง 3) กลุ่มผู้ต้องขัง 4) กลุ่มนักบริหาร ผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และอาจารย์มหาวิทยาลัย และ 5) กลุ่มบริษัท โรงงานอุตสาหกรรม และสถานประกอบการภาคเอกชนหรือผู้แทน จำนวนทั้งหมด 5 ท่าน

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายการใช้แรงงานผู้ต้องขังและกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ โดยศึกษาจากแนวคิด และทฤษฎี หนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความในวารสาร กฎหมายของต่างประเทศและประเทศไทย ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560) มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, 2560) รัฐธรรมนูญของต่างประเทศ กฎกติการะหว่างประเทศ มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยแรงงานผู้ต้องขังในส่วนของต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี รัสเซีย และอินเดีย

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โดยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร และแบบสัมภาษณ์ ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.75 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลเอกสาร และตำรามาตรการทางกฎหมายการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ และ 3) ข้อเสนอแนะ

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลเอกสาร และตำรามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ระยะที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ และระยะที่ 3 เสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ โดยการตรวจสอบสามเส้าเป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ โดยการใช้ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ถอดรหัสด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่ และสรุปผลโดยภาพรวม

ผลการวิจัย

1. การศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ของเรือนจำต่างประเทศและเรือนจำไทย พบว่า

1.1 รัฐธรรมนูญของต่างประเทศและประเทศไทย

1.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา จากรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1787 (พ.ศ. 2330) สามารถสรุปหลักการสำคัญ ได้แก่ 1) หลักสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักการทรมาน (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับ 4, 8) 2) การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นที่เรือนจำสามารถแรงงานการเกณฑ์แรงงาน หรือบังคับใช้แรงงานผู้ต้องขังได้ (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับ 13) และ 3) การลงโทษด้วยวิธีโหดร้าย รุนแรง และไร้มนุษยธรรม (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 8)

1.1.2 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จากรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) สามารถสรุปหลักการสำคัญ ได้แก่ 1) หลักสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักการทรมาน (มาตรา 1, 2 3, และ 19) 2) การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นที่เรือนจำสามารถแรงงานการเกณฑ์แรงงาน หรือบังคับใช้แรงงานผู้ต้องขังได้ (มาตรา 12) และ 3) การศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การทำงานและการฝึกวิชาชีพ (มาตรา 7, 15)

1.1.3 ประเทศรัสเซีย จากรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) สามารถสรุปหลักการสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง ได้แก่ 1) หลักสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักการทรมาน (มาตรา 2, 6 และ 8) 2) การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นที่เรือนจำสามารถแรงงานการเกณฑ์แรงงาน หรือบังคับใช้แรงงานผู้ต้องขังได้ (มาตรา 12) 3) การศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การทำงานและการฝึกวิชาชีพ (มาตรา 7) และ 4) สิทธิของเหยื่อ (มาตรา 52) หน้าที่ในการจ่ายภาษีและค่าธรรมเนียม (มาตรา 57)

1.1.4 ประเทศอินเดีย จากรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินเดีย ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) สามารถสรุปหลักการสำคัญ ได้แก่ 1) หลักสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักการทรมาน 2) การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษ (มาตรา 12) 3) การศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การทำงานและการฝึกวิชาชีพ 4) การเกณฑ์แรงงานผู้ต้องขังกระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้น (มาตรา 30) และ 5) มีค่าจ้าง ค่าใช้จ่ายในการคุมขัง (มาตรา 34) การซ่อมแซมเหยื่อ การทำงานตามประเภทความผิดและอัตราโทษ

1.1.5 ประเทศไทย จากกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สามารถสรุปหลักการสำคัญ ได้แก่ 1) หลักสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักการทรมาน มาตรา 4 2) การศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การทำงานและการฝึกวิชาชีพ มาตรา 45 และ 3) การเกณฑ์แรงงานผู้ต้องขังกระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติ แห่งกฎหมายที่ตราขึ้น (มาตรา 30)

1.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง มีการจัดทำมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง 2 ลักษณะ คือ กฎหมายเรือนจำทั่วไป เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธรัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย และกฎหมายเรือนจำเฉพาะ เช่น สหรัฐอเมริกา โดยเป็นการตรามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังภายใต้การแนวคิดทฤษฎีการซ่อมแซมจิตใจในเรือนจำ ซึ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการ

ซ่อมแซมخذใช้ ตามแนวคิดของเมอร์เรย์ รอทบาท ที่มีแนวความคิดความเชื่อว่า “การให้ผู้ต้องขังทำงานโดยได้รับค่าจ้าง และนำค่าจ้างที่ได้รับมาหักเป็นค่าใช้จ่ายในการคุมขัง เช่น ค่าเลี้ยงดูตนเอง ค่าส่งเสียเลี้ยงดูครอบครัว ค่าที่พัก (เตียง) ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าซ่อมแซมخذใช้เหยื่อ และค่าสมทบกองทุนพัฒนาเรือนจำและช่วยเหลือผู้ต้องขัง รวมตลอดถึงค่าเก็บไว้เป็นทุนไว้ประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ จะทำให้ผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีเกียรติยศและศักดิ์ศรี และสามารถช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ” ซึ่งมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังสอดคล้องกับกฎบัตรระหว่างประเทศที่กำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องมีค่าจ้าง และหลักความสมัครใจ รวมตลอดถึงหลักเกณฑ์ในการดูแล รักษาผู้ต้องขังที่ทำงาน โดยรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย มีลักษณะเหมือนในการใช้แรงงานผู้ต้องขังในลักษณะของการใช้แรงงานโดยทั่วไปการเกณฑ์แรงงาน หรือการบังคับใช้แรงงาน เป็นต้น ผลปรากฏว่าเรือนจำของสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย สามารถช่วยแก้ไขปัญหางบประมาณค่าใช้จ่ายของเรือนจำ งบประมาณค่าใช้จ่ายในการคุมขัง และแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายในการทำผิดซ้ำให้ลดลงได้ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

1.3 กฎบัตรระหว่างประเทศ เป็นข้อกำหนดหลักการขั้นพื้นฐาน สิทธิและหน้าที่ของนายจ้างและแรงงาน รวมถึงวัตถุประสงค์เชิงนโยบายพื้นที่ในการปฏิบัติการ หรือนโยบายด้านวิธีการและขั้นตอนที่จะนำไปปฏิบัติมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ ได้แก่ 1) มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ ค.ศ. 1998 (พ.ศ. 2541) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization 1919 : ILO) (พ.ศ. 2462) 2) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน 3) กฎมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 1955 และ 4) ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง

2. การศึกษาปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย โครงสร้าง และหลักการสำคัญของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ของเรือนจำต่างประเทศและเรือนจำไทย พบว่า

2.1 ปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นคือ 1) ปัญหาการใช้งบประมาณเรือนจำ/การเลี้ยงดูและแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มากเกินไปสรุปได้ว่า งบประมาณประจำปี และงบประมาณในการคุมขังในภาพรวมของเรือนจำสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย และเรือนจำไทย สรุปได้ว่า เรือนจำต่างประเทศและเรือนจำไทยต้องรับภาระค่าใช้จ่ายงบประมาณประจำปี และงบประมาณค่าใช้จ่ายในการคุมขังในภาพรวมของเรือนจำสูงเหมือนกันทุกประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “เรือนจำสามารถช่วยแบ่งเบาภาระด้านงบประมาณของรัฐได้ ถ้าหากได้มีการบริหารจัดการแรงงานผู้ต้องขังตามแนวคิดทฤษฎีซ่อมแซมخذใช้ในเรือนจำเช่นเดียวกันกับเรือนจำสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐ

เยอรมนี สหพันธรัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย” (ผู้พิพากษาอาวุโสศาลอุทธรณ์ภาค 2, 2563)

2) ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำสรุปได้ว่า จากการศึกษาข้อมูลอัตราการกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธรัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย และอัตราการกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำไทย ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ถ้าเรือนจำให้ผู้ต้องขังทำงานนอกจากจะนำค่าจ้างที่ได้รับมาช่วยลดภาระของเรือนจำ ผู้ต้องขังยังมีความรู้ ทักษะ แล้วเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้วมีงานทำโอกาสกระทำความผิดซ้ำจะลดลง” (อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษศาลสูงภาค 8, 2563) 3) ปัญหาขาดแนวทางในการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษคือ ในปัจจุบันเรือนจำไทยยังคงใช้ทฤษฎีการลงโทษแบบผสม 4 ทฤษฎี โดยเรือนจำไทยยังประสบปัญหาต้องใช้งบประมาณเรือนจำ และงบประมาณในการเลี้ยงดูและแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังซึ่งมาจากภาษีอากรของประชาชนจำนวนมาก แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ควรมีการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษ เพราะแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษให้เป็นมาตรฐานเช่นเดียวกับต่างประเทศ” (อดีตรองอธิบดีกรมราชทัณฑ์, 2563) และ 4) ปัญหาจ้างแรงงานผู้ต้องขัง สรุปได้ว่า การศึกษาข้อมูลรายได้จากค่าจ้างแรงงานผู้ต้องขังเรือนจำสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธรัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย และเรือนจำไทย ผู้วิจัยพบว่า มาตรการทางกฎหมายในการใช้แรงงานผู้ต้องขังของเรือนจำสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธรัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย กำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานโดยมีค่าจ้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะกำหนดให้มีการจ่ายค่าจ้างให้แก่แรงงานผู้ต้องขังในอัตราไม่น้อยกว่าค่าจ้างขั้นต่ำแห่งท้องถิ่น ส่วนเรือนจำไทย ผู้วิจัยพบว่า ให้ผู้ต้องขังทำงานโดยไม่มีค่าจ้าง (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50) ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยวิธีการใช้แรงงานผู้ต้องขังโดยมีค่าจ้างตามแนวคิดทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ เช่นเดียวกันกับเรือนจำสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธรัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย” (อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยปทุมธานี, 2563)

2.2 ปัญหาข้อกฎหมายที่พบคือ 1) หลักการสำคัญของกฎกติการะหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง มีลักษณะเหมือนสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับการมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานผู้ต้องขัง คือ หลักการใช้แรงงานผู้ต้องขังทำงานต้องมีค่าจ้าง ส่วนเรือนจำไทยกำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังทำงานไม่มีค่าจ้าง (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50) จึงเป็นประเด็นปัญหาการใช้แรงงานผู้ต้องขังของเรือนจำไทยที่ยังไม่สอดคล้องกับกฎกติการะหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “การให้ผู้ต้องขังทำงานโดยมีค่าจ้าง เพื่อนำค่าจ้างที่ได้รับมาใช้จ่ายเพื่อลดภาระทางครอบครัว และช่วยลดค่าใช้จ่ายของรัฐ องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือผู้ว่าจ้าง จึงควรศึกษาถึงสิทธิหน้าที่ของผู้ว่าจ้างและกฎระเบียบ ที่เกี่ยวข้องให้ครบทุกมิติด้วย” (รองอธิบดีศาลอาญามีนบุรี, 2563)

2) **มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง** การวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังของเรือนจำสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย ได้มีการกำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังโดยมีค่าจ้าง และมีค่าใช้จ่ายในการคุมขัง ส่วนมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังของเรือนจำราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังโดยผู้ต้องขังไม่มีสิทธิได้ค่าจ้าง (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50) ซึ่งมีลักษณะไม่สอดคล้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังของเรือนจำต่างประเทศ ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ควรมีการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษและกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังด้วยวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายของรัฐ และอัตราการกระทำความผิดซ้ำ พร้อมทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ เช่น ควรมีการพิจารณากฎหมายฉบับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการแก้ไขผู้ต้องขัง ควรมีหน่วยงานรับผิดชอบในการขับเคลื่อน เพื่อเป็นการส่งเสริมในการใช้แรงงานผู้ต้องขังที่เกิดประโยชน์ในการพัฒนาประเทศมากขึ้น” (ผู้ตรวจราชการกรม, 2563) และ 3) **หลักการสำคัญกฎหมายรัฐธรรมนูญ** เรือนจำไทยสามารถใช้แรงงานผู้ต้องขังได้โดยทั่วไป และสามารถให้แรงงานผู้ต้องขังในลักษณะของการเกณฑ์แรงงาน หรือการบังคับใช้แรงงานได้ เพราะได้รับการยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 30 ประกอบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560) ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1787 (พ.ศ. 2330) รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐรัสเซีย ค.ศ.1993 (พ.ศ. 2536) รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินเดีย ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) ที่มีได้มีบทบัญญัติคุ้มครองผู้ต้องขังในการเกณฑ์แรงงานหรือการบังคับใช้แรงงาน เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ควรมีการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษและกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังด้วยวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายของรัฐ และอัตราการกระทำความผิดซ้ำ พร้อมทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะ คือ การทำงานนอกจากทำให้มีรายได้แล้วยังก่อให้เกิดความรู้ ทักษะ อาชีพ การศึกษาข้อกฎหมาย ข้อดี และข้อเสียให้รอบด้าน การประสานความร่วมมือ และรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่สังคมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้รับ และเป็นความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง” (ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายและระเบียบ, 2563)

3. **การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างและหลักการสำคัญเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ของเรือนจำต่างประเทศกับเรือนจำไทย** พบว่า เดิมเรือนจำต่างประเทศ (สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย) และเรือนจำประเทศไทยต่างเคยใช้ทฤษฎีการ

ลงโทษแบบผสม 4 ทฤษฎี รองรับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง และประสบปัญหาค่าใช้จ่ายในส่วนของงบประมาณเรือนจำที่มีจำนวนมาก แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดซ้ำได้ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันทุกประเทศ ในปัจจุบันเรือนจำต่างประเทศ (สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย) มีการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังภายใต้แนวคิดทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ ด้วยวิธีการให้ผู้ต้องขังทำงานโดยมีค่าจ้างและนำค่าจ้างที่ได้รับมาเป็นค่าใช้จ่ายในการคุมขัง เช่น ค่าเลี้ยงดูตนเอง ค่าส่งเสียดูแลครอบครัว ค่าภาษี ค่าที่พัก (ค่าเตียง) ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าซ่อมแซมชดใช้เหยื่อ ค่าสันทนาการพัฒนาเรือนจำและช่วยเหลือผู้ต้องขัง รวมตลอดถึงค่าเก็บไว้เป็นทุนไว้ประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ เป็นการดำเนินงานภายใต้มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังในลักษณะของทฤษฎีการลงโทษแบบผสม 5 ทฤษฎี เป็นแนวคิดรองรับ โดยเน้นการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการซ่อมแซมชดใช้ตามทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้(ใน) ทำให้สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายของเรือนจำ และช่วยลดการกระทำความผิดซ้ำได้ ส่วนเรือนจำประเทศไทย ยังไม่ได้มีการทฤษฎีการลงโทษตามทฤษฎีซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ และยังไม่ได้มีการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังเรือนจำไทยใช้แรงงานผู้ต้องขังทำงานโดยไม่มีค่าจ้าง และไม่มีค่าใช้จ่ายในการคุมขัง จึงไม่สามารถลดภาระด้านงบประมาณเรือนจำ และจึงไม่สามารถลดการกระทำความผิดซ้ำ

4. การเสนอแนะและออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ตามแนวของเรือนจำต่างประเทศที่มีความเหมาะสมมาปรับใช้กับกฎหมายเรือนจำไทย พบว่า สามารถสรุปแนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ตามทฤษฎีการซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำด้วยวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 (ร่าง) ด้วยการยกเลิกข้อความในมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน มาตรา 50 “ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับค่าจ้างจากการงานที่ได้ทำไม่น้อยกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำแห่งท้องถิ่น และผู้ต้องขังที่ทำงานต้องยินยอมให้หักค่าจ้างที่ได้รับเป็นค่าใช้จ่ายในการคุมขัง ทั้งนี้ สิทธิของผู้ต้องขังในค่าจ้างจากการงานที่ได้ทำให้เป็นไปตามกฎกระทรวง” และด้วยวิธีการกำหนดสิทธิของผู้ต้องขังในค่าจ้างจากการงานที่ได้ทำ หลักเกณฑ์ค่าใช้จ่ายในการคุมขัง ด้วยวิธีการยกร่างกฎกระทรวงยุติธรรม (ร่าง) กำหนดสิทธิผู้ต้องขังในการทำงานโดยได้รับค่าจ้างจากการงานซึ่งได้ทำไม่น้อยกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำแห่งท้องถิ่น หลักเกณฑ์การจ่ายค่าจ้าง โดยผู้ต้องขังซึ่งทำงานต้องยินยอมให้หักค่าจ้างที่ได้รับเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการคุมขัง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการยกร่าง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 (ฉบับที่...) พ.ศ. และยกร่าง กฎกระทรวงยุติธรรมออกตามความในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 (ฉบับที่..) พ.ศ.พ.ศ.กำหนดสิทธิผู้ต้องขังในการทำงานโดยได้รับค่าจ้างจากการงานที่ทำ (ฉบับที่..) พ.ศ.

อภิปรายผล

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ รัฐธรรมนูญต่างประเทศ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังที่มีลักษณะเหมือน เช่น หลักสิทธิมนุษยชน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะอาชีพ) และหลักการใช้แรงงานผู้ต้องขังโดยทั่วไป การใช้แรงงานผู้ต้องขังในลักษณะของการเกณฑ์แรงงาน หรือบังคับใช้แรงงานได้ ซึ่งเป็นบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเหมือนกันทุกประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ศักดิ์ ปัตถา ได้ศึกษาเรื่อง การฝึกทักษะวิชาชีพและการจ้างงานผู้ต้องขัง ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพและการจ้างงานผู้ต้องขัง ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เป็นการปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์อย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์การพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่เน้นระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจำแนก ตลอดจนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัวสังคม และไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ควบคู่กับการปกป้องสังคม โดยการเน้นควบคุมผู้กระทำความผิดที่มีพฤติการณ์เป็นภัยร้ายต่อสังคม หรืออาชญากรโดยสันดาน (พงษ์ศักดิ์ ปัตถา, 2562)

จากการศึกษาปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย โครงสร้าง และหลักการสำคัญของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ การใช้แรงงานผู้ต้องขังของสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย เดิมมีการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามแนวคิดในการแก้ไขฟื้นฟูตามทฤษฎีการลงโทษแบบผสม 4 ทฤษฎี และประสบปัญหาทางงบประมาณค่าใช้จ่ายของเรือนจำรวมถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายในการคุมขังสูงมาก แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหการกระทำความผิดซ้ำได้ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษอันมีลักษณะเหมือนกันทุกประเทศ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ดังกล่าว ได้หาแนวทางแก้ไขด้วยการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษภายใต้แนวคิดทฤษฎีการซ่อมแซมจิตใจในเรือนจำ ซึ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการซ่อมแซมจิตใจ เช่น ค่าเลี้ยงดูตนเอง ค่าส่งเสียเลี้ยงดูครอบครัว ค่าที่พัก (เตียง) ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าซ่อมแซมจิตใจเหี่ยว ค่าสมทบกองทุนพัฒนาเรือนจำและช่วยเหลือผู้ต้องขัง รวมตลอดถึงค่าเก็บไว้เป็นทุนไว้ประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง แรงงานคุกและเวลาว่างจากการทำงานของนักโทษในเยอรมัน พบว่า หลักเกณฑ์การทำงานของแรงงานคุก หรือแรงงานนักโทษ หรือแรงงานผู้ต้องขัง ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติเรือนจำ

มาตรา 41 ที่ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังต้องรับการศึกษา การฝึกอบรม และต้องทำงานตามที่ทางเรือนจำกำหนด แนวคิดในการลดค่าใช้จ่ายคุก หรือทฤษฎีลดค่าใช้จ่ายคุกโดยใช้แรงงานนักโทษรับจ้างผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ และอื่น ๆ หารายได้เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายคุกซึ่งมาจากภาษีอากรของประชาชน แนวคิดในการซ่อมแซมชุดใช้หนี้ หรือทฤษฎีซ่อมแซมชุดใช้หนี้ และแนวคิดในการลดการกระทำความผิดซ้ำ เป็นต้น ส่วนเวลาว่างจากการทำงานของนักโทษปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติเรือนจำ มาตรา 67 ที่ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำมีหน้าที่ในการสร้างความหลากหลายของกิจกรรมนันทนาการ ในการบริหารค่าจ้างแรงงานนักโทษ เงินที่ได้รับจากค่าจ้างแรงงานนักโทษ จะถูกเก็บไว้โดยน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง (3 ใน 7) ของเงินที่ได้รับนักโทษสามารถใช้จ่ายได้ ส่วนที่เหลือจะจ่ายให้เมื่อพ้นโทษ และเงินค่าจ้างแรงงานนักโทษ สามารถยึดเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2003 และตามกฎหมายนักโทษไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เงินสดภายในเรือนจำ (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, 2563)

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างและหลักการสำคัญเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ซึ่งมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังสอดคล้องกับกฎกติการะหว่างประเทศที่กำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังจะต้องมีค่าจ้าง และหลักความสมัครใจ รวมตลอดถึงหลักเกณฑ์ในการดูแลรักษาผู้ต้องขังที่ทำงาน โดยรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดียมีลักษณะเหมือนในการใช้แรงงานผู้ต้องขังในลักษณะของการใช้แรงงานโดยทั่วไป การเกณฑ์แรงงาน หรือการบังคับใช้แรงงาน เป็นต้น ผลปรากฏว่า เรือนจำของสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย สาธารณรัฐอินเดีย สามารถช่วยแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายของเรือนจำ งบประมาณค่าใช้จ่ายในการคุมขัง และแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดซ้ำให้ลดลงได้ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สวสดี จิรัฏฐิติกาล ได้ศึกษาเรื่อง การฝึกวิชาชีพและค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง ผลการวิจัยพบว่า ค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง ประเทศสหรัฐอเมริกาผู้ต้องขังจะได้รับค่าจ้างเหมือนแรงงานภายนอกและต้องเสียภาษีเต็มตัว ส่วนในประเทศญี่ปุ่นผู้ต้องขังจะได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานที่มีจำนวนน้อยและเสียภาษีไม่มากนักเนื่องจากค่าแรงต่ำ และสำหรับประเทศไทยผู้ต้องขังจะได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานไม่เกินร้อยละ 50 จากกำไรและไม่ต้องเสียภาษี (สวสดี จิรัฏฐิติกาล, 2558)

จากการเสนอแนะและออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ เพื่อให้ผู้ต้องขังทำงานโดยมีค่าจ้าง และนำค่าจ้างที่ได้รับมาเป็นค่าใช้จ่ายในการคุมขัง เพื่อช่วยประหยัดงบประมาณเรือนจำ หรืองบประมาณในการเลี้ยงดูและแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง และเพื่อลดการกระทำความผิดซ้ำตามบรรลัวัตรประสงค์ในการลงโทษ ได้ด้วยวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 มาตรา 50

กำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานโดยมีค่าจ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับกฎกติการะหว่างประเทศที่ได้กำหนดให้การใช้แรงงานผู้ต้องขังต้องมีค่าจ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังของเรือนจำต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สวัสดิ์ จิรัญฐิติกาล ได้ศึกษาเรื่อง การฝึกวิชาชีพและค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง ผลการวิจัยพบว่า จากกฎหมายเกี่ยวกับราชทัณฑ์มีการกำหนดให้ค่าตอบแทนผู้ต้องขังไม่เกินร้อยละ 15 จากกำไร แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องจ่ายเท่าไรทำให้สามารถจ่ายให้ต่ำกว่าร้อยละ 50 เท่าใดก็ได้ ทำให้เกิดการจ่ายค่าตอบแทนอย่างไม่เป็นธรรม ขอเสนอให้แก้กฎหมายให้มีการกำหนดขั้นต่ำของค่าตอบแทนแรงงานไว้ เพราะจะทำให้การจ่ายค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขังเป็นธรรมมากขึ้น เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีการกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับค่าตอบแทนการทำงานเช่นเดียวกับที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมภายนอกและจะต้องเสียภาษี และประเทศญี่ปุ่นจะได้รับค่าตอบแทนเป็นสินน้ำใจโดยจ่ายเป็นเบี้ยเลี้ยงและต้องเสียภาษี เมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ควรมีค่าล่วงเวลาด้วย (สวัสดิ์ จิรัญฐิติกาล, 2558)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง ตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ด้านมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังของสหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย มีการจัดทำมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขัง 2 ลักษณะ คือ กฎหมายเรือนจำทั่วไป เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหพันธ์รัฐรัสเซีย และสาธารณรัฐอินเดีย และกฎหมายเรือนจำเฉพาะ เช่น สหรัฐอเมริกา โดยเป็นการตรามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังภายใต้การแนวคิดทฤษฎีการซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ **ด้านปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย โครงสร้าง และหลักการสำคัญของมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์** จากการนำทฤษฎีการลงโทษแบบผสม 4 ทฤษฎี และประสบปัญหาทางงบประมาณค่าใช้จ่ายของเรือนจำรวมถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายในการคุมขังสูงมาก แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหการกระทำผิดซ้ำได้ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษอันมีลักษณะเหมือนกันทุกประเทศ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ดังกล่าว ได้หาแนวทางแก้ไขด้วยการพัฒนาทฤษฎีการลงโทษภายใต้แนวคิดทฤษฎีการซ่อมแซมชดใช้ในเรือนจำ ซึ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการซ่อมแซมชดใช้ **ด้านวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างและหลักการสำคัญเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์** มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังทั้ง 4 ประเทศ มีหลักการสำคัญ ได้แก่ หลักการใช้แรงงานผู้ต้องขังจะต้องมีค่าจ้าง หลักการหักค่าใช้จ่ายในการคุมขัง หลักการให้ผู้ต้องขังทำงานด้วยความสมัครใจ หลักเกณฑ์ชั่วโมงการทำงาน และวันหยุด และการดูแลรักษาผู้ต้องขังซึ่ง

เจ็บป่วยจากการทำงาน ด้านเสนอแนะและออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ ควรมีการแก้ไข พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 50 เรื่องค่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง และหลักเกณฑ์ค่าใช้จ่ายในการคุมขังโดยการกำหนดให้ผู้ต้องขังต้องยินยอมให้หักค่าใช้จ่ายในการคุมขังจากรายได้ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการศึกษา มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ในประเทศอื่น ๆ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยเฉพาะสิทธิของแรงงานผู้ต้องขังในการรับบริการสาธารณสุขตามรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 47 และสิทธิของผู้ต้องขังในการรับบริการสาธารณสุขตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 มาตรา 5 รวมตลอดถึงการทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ และภาคประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กองบริหารการคลังกรมราชทัณฑ์. (2563). การใช้แรงงานผู้ต้องขังทำงานรับจ้างทำงานภายในเรือนจำ. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานบริหารและส่งเสริมทักษะการทำงาน กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์.
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ผู้ตรวจราชการกรม. (5 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์. (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้พิพากษาอาวุโสศาลอุทธรณ์ภาค 2. (5 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์. (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้อำนวยการกลุ่มงานกฎหมายและระเบียบ. (5 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์. (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- พงษ์ศักดิ์ ปัตถา. (2562). การฝึกทักษะวิชาชีพและการจ้างงานผู้ต้องขัง. วิทยากรชำนาญการ กลุ่มงานกฎหมาย 1 สำนักกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 21 ก (18 กุมภาพันธ์ 2560).
- รองอธิบดีศาลอาญามีนบุรี. (5 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์. (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)

- วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์. (2563). แรงงานคุกและเวลาว่างจากการทำงานของนักโทษในเยอรมัน. เรียกใช้เมื่อ 19 ตุลาคม 2563 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/605101>
- สวัสต์ จิรัฐติกาล. (2558). การฝึกวิชาชีพและค่าตอบแทนการทำงานของผู้ต้องขัง. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 4(1), 153-169.
- สุพจน์ สุโรจน์ และลาวัลย์ หอนพรัตน์. (2557). ทฤษฎีการลงโทษและทฤษฎีวิธีการเพื่อความปลอดภัย. หน่วยที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.
- อติตรองอธิบดีกรมราชทัณฑ์. (5 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์. (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษศาลสูงภาค 8. (5 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์. (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยปทุมธานี. (5 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้แรงงานผู้ต้องขังตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์. (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.
- Foucault. (1977). How much is spent on a prisoner in India. Retrieved October 19, 2020, from <https://www.newslaundry.com/2016/06/22/how-much-is-spent-on-a-prisoner-in-india>
- Kaufman Whitley. (2012). Whitley, The Mixed Theory of Punishment. Retrieved October 19, 2020, from https://www.researchgate.net/publication/303652197_The_Mixed_Theory_of_Punishment
- Nurjahan Khutun et al. (2013). Philosophy of Punishment in Criminology: A Historical Review. Retrieved October 19, 2020, from https://www.researchgate.net/publication/330113779_Philosophy_of_Punishment_in_Criminology_A_Historical_Review
- United Nations Office on Drugs and Crime. (1955). United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955. Retrieved October 19, 2020, from https://www.un.org/en/conf/crimecongress2010/pdf/55years_ebook.Pdf